

УДК 712.03

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.32.23>

РОЛЬ РОСЛИН У ГАРМОНІЗАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ САДІВ

**Бовсуновська Анастасія Олександрівна¹,
науковий керівник – Шпагін Віктор Федорович²**

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна,

e-mail: nastyabovs@knu.ua, orcid: 0009-0006-0906-4555

²кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри біології рослин ННЦ
«Інститут біології та медицини»,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна,

e-mail: victor.shpagin@knu.ua, orcid: 0000-0002-4394-9465

Анотація. На основі аналізу реалізації законів гармонії та засобів гармонізації в історичних садах встановлено часові зміни у поглядах митців на роль рослин у забезпеченні відчуття гармонії саду.

Для цього в статті проаналізовано розвиток садово-паркового мистецтва від античних часів до ХХ століття.

Показано, що митці Східної цивілізації вже в давні часи локально навчилися використовувати рослини з базовим врахуванням закону балансу/рівноваги для формування осей в садових просторах.

Розглянуто питання гармонії садів Давнього Єгипту. Показано, що рослини в них відігравали утилітарну роль забезпечення власника ділянки фруктами.

Продемонстровано, що в античну добу роль декоративних рослин в гармонізації садів була зведена головним чином до підкреслення симетрії доріжок, площ і т.і.

Проаналізовано засоби гармонізації ренесансних садів. Показано, що основними винаходами цієї доби стали симетричні партери з досконалими геометричними рисунками та розуміння потреби в узгодженні масштабів просторів. З цим періодом пов'язані перші вдалі спроби включити квіти в дизайн саду, як правило на фоні будівель та підпирних стін.

Розкрито питання використання законів гармонії та засобів гармонізації в класичних садах ХVІІ ст. Показано, що в цих садах митці вже майстерно використовували закон балансу та закон єдності і субпідрядності з особливим акцентом на симетрію і незмінним використанням топіарію.

Проаналізовано аспекти гармонізації англійських садів і показано, що в них митці теж свідомо працювали з законами та засобами гармонізації, але з акцентом на асиметрію, і для цього максимально використовували природні форми дерев та кущів.

Показано, що з садами модерністів можна пов'язувати вирішення багатоміркової проблеми використання квітів у саду.

Мета. Через аналіз базових принципів гармонізації садів різних епох та народів, порівняння та визначення їх спільних та відмінних рис, а також розгляд основних законів та засобів гармонізації композицій в садах встановити історичні зміни ролі рослин у створенні цілісного і гармонійного саду.

Методологія. Використано теоретичні методи дослідження, аналіз наукових публікацій, літературних та інтернет джерел; аналіз всесвітньовідомих пам'яток садово-паркового мистецтва.

Наукова новизна. На основі аналізу реалізації законів гармонії та засобів гармонізації в історичних садах, встановлено послідовність історичних змін у поглядах на роль рослин у забезпеченні відчуття гармонії саду.

Практична значущість. Висвітлення та дослідження цієї теми відкриває великі можливості для особистого розвитку та практичного використання знань в сфері ландшафтної архітектури.

Ключові слова: гармонія, сад, садово-паркове мистецтво, ландшафтна архітектура, засоби гармонізації, контраст, нюанс, ритм, осьова симетрія, баланс, закон єдності, закон супідрядності, масштаб, пропорція.

ВСТУП

Видатний швейцарський художник, дизайнер та педагог Йоганнес Іттен вважав, що гармонія – це порядок [17]. А порядок, у свою чергу, це досконала цілісна система, яка не має зайвих елементів. В основі будь-якої гармонійної та впорядкованої композиції лежать три основні умови: *рівновага, єдність та співпідпорядкування* елементів. Ці умови є взаємозумовленими, взаємозалежними та лягли в основу законів гармонії – закону єдності та супідрядності і закону балансу/рівноваги.

Гармонійний сад – це місце, де панує атмосфера спокою, краси та єднання з природою. Тут немає нічого зайвого, всі елементи продумані до дрібниць і доповнюють одне одного. Проте гармонія – це не лише про естетичну насолоду, а й про функціональність. Тобто поняття гармонії є зовсім непростим, і осмислення законів гармонії та засобів гармонізації, а також їх впровадження в практику садово-паркового мистецтва відбувалося протягом тисячоліть. Оскільки знання історії створює надійні підвалини для творчості садового/ландшафтного дизайнера, питання глибокого аналізу дизайну історичних садів і, зокрема, осмислення витоків гармонії та засобів гармонізації є досить актуальним.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сьогоднішній день існує достатня кількість наукових публікацій, присвячених розвитку садово-паркового мистецтва, зокрема [4; 5; 14]. В них детально висвітлені стилі та напрямки, а також особливості садів різних епох. Загальні питання застосування законів гармонії детально описані в книжках Джона Брукса [15], Сільвії Кроу [20], Рассела Пейджа [18], та ін. [16; 19]. Слід зауважити, що в них не акцентовано увагу на роль рослин в забезпеченні відчуття гармонії саду, зокрема, у виконанні закону єдності.

МЕТА

Полягає у тому, щоб проаналізувати базові принципи створення гармонійних садів різних епох та народів, висвітлити їх спільні та відмінні риси і встановити роль рослин у створенні цілісного і гармонійного саду.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Перші задокументовані сади розміщувались на території *Давнього Єгипту* (в IV–III тисячоліттях до н.е). Вони будувались біля гробниць, а також у внутрішніх двориках палаців та будинків знаті. В основі їх планування лежали прості геометричні форми та прийоми *осьової симетрії*. Тому зазвичай сад мав форму квадрата або прямокутника, композиційним центром якого часто виступала водойма (рис. 1). Навколо саду єгиптяни зводили кам'яні або цегляні огорожі, біля яких висаджували високі дерева [3; 8].

Геометричні фігури, що лежали в основі саду, не накладались та не взаємодіяли одна з одною, тому єдналим чинником для створення цілісного та гармонійного саду виступали рослини. Серед найпопулярніших

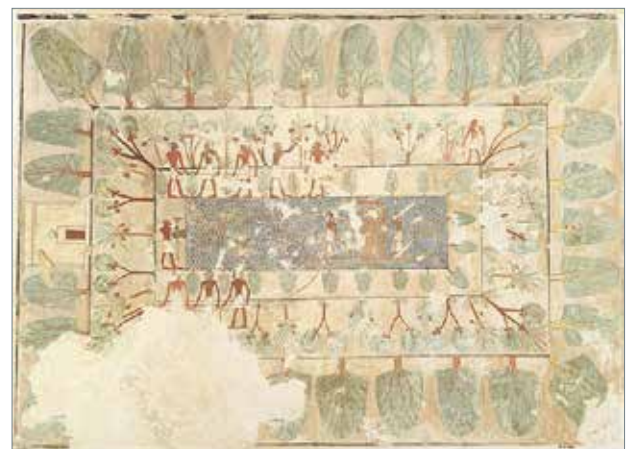

Рис. 1. Сад Рехміра біля його гробниці

рослин були: пальми, інжир, гранати. Вони розміщувались в два-три яруси і утворювали зелені стіни. Ближче до середини саду висаджували більш низькі рослини, що надавало садовому простору вигляд чаші. Характерною рисою садів Давнього Єгипту були прямокутні та лінійні квітники, що нагадували сучасні рабатки. На ділянці також розміщували альтанки, перголи та інші споруди [3].

У цілому для досягнення гармонії та порядку, стародавні єгиптяни використовували принцип осової симетрії, а рослинам була відведена роль забезпечення власників ділянки фруктами.

Говорячи про пошук гармонії, не можна не згадати про сади Давнього Китаю. Древні описи і малюнки, що дійшли до нас із глибини століть, свідчать про те, що ландшафтне мистецтво Давнього Китаю зародилось аж в XII ст. до н.е.

В основі китайських садів лежали архітектурні та природні елементи – вода, скелі, рослини (рис. 2). Мешканці східних цивілізацій не використовували правильні геометричні форми та принцип симетрії для побудови садів, натомість віддавали перевагу балансу елементів. На додаток, ідеально збалансована та гармонійна картинка китайських садів була результатом використання закону *єдності і супідрядності*.

Вода, як центральний домінуючий елемент, символізувала простір і нескінченність. Вона поставала у вигляді мальовничих струмків, різноманітних водоспадів, озер і займала до 70% території. Наступна, не менш важлива частина саду – скелі, які стояли на берегах водойм, виконуючи роль оглядових майданчиків [3].

Філософія Давнього Китаю ґрунтувалась на вічній боротьбі протилежностей, як результат: широке використання контрасту та нюансу у створенні ландшафтних композицій.

Рис. 2. Сад щастя (Ю Юань) у Шанхаї

Для об'єднання саду в єдине ціле, китайці, як і стародавні єгиптяни використовували рослини. Серед них переважали плодові дерева, які використовували не заради плодів, а заради квітів, які розпускались доволі рано. Досить популярними були сосни, ялівці, плакучі верби, бамбук, магнолії, тощо [3]. Митці Східної цивілізації вже в давні часи навчилися використовувати рослини для формування осей в садових просторах, але це ніяк не вплинуло на розвиток садового дизайну Західної цивілізації.

Наступним важливим етапом в історії розвитку приватних садів став період *Давньої Греції і Риму*. Не зважаючи на численні спроби використання осової симетрії та принципу золотого перетину, садово-паркове мистецтво цієї доби в цілому було досить далеким від гармонії. Менш з тим, давньогрецькі приватні сади інколи являли собою доволі приємні, невеликі озеленені внутрішні *дворики-атріуми*, в основі планування яких лежали правильні геометричні рисунки. Такі сади часто прикрашались скульптурами, декоративними вазами, альтанками та перголами. В цілому давні греки розуміли гармонію в архітектурі (і вбачали в ній свою наближеність до богів), але нехтували рослинами і не приділяли увагу створенню садів, хоча вже й зрозуміли різницю між садом для душі і садом для вирощування фруктів. Що стосується деяких міст, то дерева в них подекуди висаджувались щільними масивами, або ж у вигляді рядових чи алеїних посадок [3; 8].

В озелененні приватних будинків Давнього Риму також переважали атріумні сади, навколо яких розміщувались колони (рис. 3). Відчуття порядку в давньоримських садах забезпечувалось зокрема за рахунок використання рослин з правильними геометричними формами (адже саме в цей період виникає та стрімко розвивається *топіарне мистецтво*). Також дуже поширеним стає будівництво замських вілл (рис. 4). Такі споруди містили систему терас, яка розміщувалась на схилах гір і прикрашалась простими в поземному плані водоймами, водоспадами, фонтанами, каскадами, та запозиченими у греків скульптурами, альтанками, декоративними виткими рослинами [3; 8]. В цілому рослини найчастіше використовували для підкреслення симетрії доріжок.

Античні сади були гранично еkleктичними і стали першим підготовчим етапом до появи справжніх європейських садів – найбільш досконалих та гармонійних садів світу.

Після падіння Римської імперії (кінець IV ст.) настав другий підготовчий етап

Рис. 3. Будинок Веттіїв в Помпеях

Рис. 4. Вілла Адріана в Тіволі

в історії розвитку приватних садів – епоха Середньовіччя.

Маленькі та затишні сади цієї доби розміщувались у внутрішніх двориках замків та фортець. В основі їх планування лежали простота і геометричність. Сам дворик, як правило, мав форму квадрата та ділився вузькими доріжками на чотири квадратні частини [6]. У центрі, на перетині доріжок, споруджувався колодязь, фонтан або невелика водойма для водних рослин і поливання саду (рис. 5). Саме в середньовічних садах вперше почали використовувати лабіринти – мережу звивистих доріжок, що переплітаються.

Для об'єднання саду в єдине ціле використовувались рослини, серед яких переважали дуби та липи.

У Середньовіччі, на відміну від доби античності, застосування осьової симетрії та золотого перетину було усвідомленим, що майже наблизило садово-паркове мистецтво цієї доби до ідеалу. Тогочасні люди навчились працювати із зовнішніми краєвидами та узгоджувати масштаб, а в садах з'явилися ритм

та пропорція. Гармонія садів Середньовіччя часто проявлялось у законі єдності і супідрядності, де домінантою був зовнішній краєвид, а всі інші елементи йому підпорядковувались.

Першими довершеними європейськими садами стали італійські сади доби Відродження. Їх споруджували при віллах, кожна з яких мала свій особливий план, місце розташування і архітектурний вигляд (рис. 6).

Характерними рисами італійських садів були [3; 12]:

1. Використання симетрії в плануванні садів.
2. Формування композицій за допомогою терасування схилів пагорбів.
3. Створення системи підпірних стін.
4. Обводнення території саду за допомогою системи регулярних басейнів, фонтанів, каскадів, що створювали сприятливий мікроклімат.

5. Активне використання *партерів*, в основі яких лежали правильні геометричні форми. Саме вони стали основним винаходом італійських садів доби Відродження.

Рис. 5. Монастирський сад в Pandhof van de Dom

Рис. 6. Вілла д'Есте в Тіволі

І в цьому випадку теж єднальним чинником поставали рослини. Серед них переважали дерева з розлогою кроною та ті, що добре зберігають форму після стрижки. Деревя з розлогою кроною використовували для артикуляції припалацового простору. Це були місцеві дерева, тому їх використання в саду дозволяло ефективно поєднати його з оточуючим середовищем. Деревя та кущі, що добре витримували стрижку, використовували для підкреслення симетрії доріжок та геометричного рисунку в партері [3]. Слід зауважити, що в ренесансних садах митці робили перші вдалі спроби включити квіти в дизайн саду. Основними квітковими рослинами були різні цибулинні (ірисы, лілії), гвоздики, фіалки та ін, як правило, на фоні стін палацу та підпирних стін.

Класичні французькі сади XVII ст. – найдосконаліші регулярні сади Європи. Вони мали величезні розміри, були симетричні, парадні та офіційні. Важливим композиційним елементом в таких садах виступала центральна алея, що починалася від головного будинку, із дво-трирядною посадкою дерев. Велику частину саду займали боскети, що використовувалися як відкриті манежі, приміщення для танців чи театральних вистав [3].

Партери, що прийшли з ренесансних італійських садів, були доведені до довершеності, адже в основі їх планування лежали надзвичайно математично точні рисунки, які часто доповнювалися басейнами, фонтанами й доріжками, посипаними кольоровим піском чи глинами. Їх регулярна форма підкреслювалася зеленими бордюрами із чагарників [3]. Саме французькі партери стали уособленням доведеної гармонії та порядку.

Серед рослин, які об'єднували всі елементи саду в цілісну систему, переважали самшити, кипариси, тиси (організація ритмічної пунктуації в саду), буки, граби, липи та в'язи

(організація оболонки простору саду). У добу класицизму в садах вже більш активно висаджували квіти, для квіткового оформлення використовували лаванду, тюльпани, лілії, нарциси та цикламени.

Найбільшого розквіту садове мистецтво Франції одержало в період роботи геніального ландшафтного архітектора Андре Ленотра при правлінні короля Людовика XIV [3]. Найславетнішими творами великого майстра є парки Во-ле-Віконт, Тюільрі та ін. (рис. 7).

Наприкінці XVIII ст. регулярні прийоми планування садів почали зазнавати критики через значну зміну природного середовища. У цей період у садово-парковому мистецтві *Англії з'являється пейзажний стиль.*

Основою англійського саду стало ідеалізоване наслідування натуральній природі (рис. 8). На зміну лінійним посадкам прийшли групові, з'явилися галявини, водойми в природньому стилі, звивисті доріжки [12]. Першочергове значення мали композиції з дерев і чагарників, сполучення кольору та фактури листя, розподіл світла і тіні. В результаті майстерного компонування дерев сад став *динамічним* – кожен новий крок відкривав новий пейзаж, у саду переважала *романтика*.

Характерною рисою англійських садів були смарагдові газони і пишно розкинуті липи, дуби і в'язи [12]. Для озеленення також використовувалися однорічники та багаторічники, посаджені ярусами. Серед таких рослин переважали троянди, лаванда, флокси, півонії, жоржини, та багато інших.

В цілому в основі пейзажних садів Англії лежав принцип балансу, винятком була припалацева зона, де англійці використовували симетрію, спрямовуючи основну увагу на будівлю. В інших частинах саду працював баланс елементів.

На початку XX ст. в європейській архітектурі з'явилась нова течія – *модернізм*.

Рис. 7.1. Сад Тюільрі

Рис. 7.2. Во-ле-Віконт

Рис. 8. Сад в замку Лідс

Вона відіграла ключову роль у розвитку тогочасних садів.

В садах цього стилю головним елементом виступає будинок, від якого ніби по спіралі розходяться всі інші зони та об'єкти. В основі планування лежать прямі лінії та дуги (рис. 9). Характерною рисою садів в стилі модернізм є повторюваність мотиву. Це може бути елемент або кілька елементів, які багаторазово обігруються в найрізноманітніших варіантах.

Контраст – ще одна особливість модернізму. Контраст горизонталей і вертикалей, газону та мощення, світла і тіні, колірних поєднань, тощо [11].

З модернізмом, який залишається актуальним і зараз, не пов'язано кардинальних змін з використанням рослин для забезпечення гармонії в саду. Єдине значне нововведення – квітники та квіткові бордюри, які відіграють, як правило, роль доміанти в сучасному саду. Рослини, що виконували роль єднального чинника, зазвичай мали щільну

і чітку форму крони. Це могли бути береза, ясен, липа, верба, туя, в'яз, горобина, кипарис.

ВИСНОВКИ

Одним з базових завдань ландшафтної архітектури є створення функціонального та гармонійного саду. В результаті аналізу робіт численних поколінь митців, був розроблений доволі складний теоретичний апарат забезпечення гармонії саду, який включав закони гармонії – закон єдності та супідрядності, закон балансу/рівноваги, а також засоби гармонізації садів. Синтез цього теоретичного надбання відбувався поступово і, як свідчать факти, основні винаходи в цій області тісно пов'язані з появою нових стилів в садово-парковому мистецтві.

Перший вдалий досвід застосування закону балансу/рівноваги можна відстежити в давніх садах східної цивілізації. Очевидно, базовою причиною вдалої гармонізації тих садів став тогочасний релігійно-філософський світогляд Китаю та Японії. Водночас з ними, митці Західної цивілізації досягали гармонії саду за рахунок застосування закону єдності та супідрядності з використанням найпростішого, але найдієвішого засобу гармонізації – симетрії. Симетрія залишалася основним прийомом митців доволі довгий час аж до виникнення класичних садів XVII століття (включно). Але вже в середньовічних фортечних та ренесансних садах ми можемо спостерігати перші ознаки свідомого застосування закону балансу/рівноваги. Творці тих садів навчилися узгоджувати масштаби садових просторів з відкритими просторами довкілля. Остаточне впровадження закону балансу/рівноваги в робочий інструментарій садових дизайнерів відбулося у XVIII столітті разом із створенням англійського саду.

Рис. 9. Сад в стилі модернізм

У нинішню добу модернізму та постмодернізму триває активне використання базових надбань митців попередніх поколінь в області гармонізації садів. Водночас продовжується опрацювання проблем, серед яких проблема використання квітів у саду, яку майже вдалося вирішити модерністам.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Англійський (пейзажний) стиль саду. URL: <https://kvitkainfo.com/landshaftnii-dizain/angliiskii-peizazhnii-stil-sadu.html> (дата звернення 04.02.2024).

[2] Вотінов М. А. Ландшафтна архітектура : конспект лекцій для студентів 2 курсу денної форми навчання освітнього рівня «бакалавр» із спеціальності 191 – Архітектура та містобудування освітньої програми Архітектура; Харків. нац. ун-т. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. 2-е вид., зі змінами. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 73 с.

[3] Древалі І. В. Конспект лекцій з дисципліни «Теоретичні й методичні основи архітектурного проектування» для студентів 3 курсу освітньокваліфікаційного рівня бакалавр за напрямом підготовки 6.060102 – «Архітектура» спеціальності «Містобудування» Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2011. 50 с.

[4] Дударець В. М. Мистецтво садово-паркових композицій. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2009. Вип. 3. С. 59–68.

[5] Дударець В. М. Садово-паркове мистецтво Європи та його особливості. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2010. Вип. 1. С. 29–33.

[6] Кадуріна А.О. Історія садово-паркового будівництва та ландшафтної архітектури: методичні вказівки для студентів 1-го курсу спеціальності 206 «Садово-паркове господарство». Одеса: Видавець С.Л. Назарчук, 2021. 28 с.

[7] Ландшафтний дизайн. URL: <https://hedera.com.ua/uk/novunu/86-landshaftnyi-dyzain.html> (дата звернення 04.02.2024).

[8] Олешко О.Г., Жихарева К.В., Струтинська Ю.В. Історія садово-паркового мистецтва: методичні вказівки до виконання практичних робіт для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 206 «Садово-паркове господарство». Біла Церква, 2020. 54 с.

[9] Сад в стилі модерн. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/sad-v-stili-modern.html> (дата звернення 05.02.2024).

[10] Сад в стилі модерн (арт- нуво). URL: <https://kvitkainfo.com/landshaftnii-dizain/sad-v-stili-modern-art-nuvo.html> (дата звернення 05.02.2024).

[11] Сад у стилі модерн – все про квіти. URL: <http://kviti.pp.ua/1303-sad-u-stil-modern-vse-pro-kviti.html> (дата звернення 05.02.2024).

[12] Сади епохи Відродження. Тип садів Італії URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/806088/mod_resource/content/1/Лекція%202.pdf (дата звернення 04.02.2024).

[13] Садово-паркове мистецтво. URL: <https://ukrbukva.net/page,2,82118-Sadovo-parkovoe-iskusstvo.html> (дата звернення 02.02.2024).

[14] Усенко Є.В., Новік Г.В. Стіли ландшафтної дизайну: найвідоміші напрямки. *Теорія та практика дизайну: зб. наук. праць. Садово-паркове господарство*. 2022. Вип. 26. С. 275–281. DOI: 10.32782/2415-8151.2022.26.33

[15] Brookes J. John. *Brookes Garden Design Course*. Octopus Publishing Group. 2007. 192 p.

[16] Jeffrey Jelicoe. *Studies in Landscape Design. The Collected Works, – Garden and Art Press, London, 1996, 248 p.*

[17] Johannes Itten. *The Art of Color: The Subjective Experience and Objective Rationale of Color*. John Wiley & Sons. 1997. 160 p.

[18] Russel Page. *The Education of a Gardener, – The Harvill Press, London, 1983, 382 p.*

[19] Simonds J. O. *Landscape Architecture: A Manual of Site Planning and Design*. N.Y.: McGraw-Hill Professional, 1997. 384 p.

[20] Sylvia Crowe. *Garden Design*. Garden Art Press; 3rd Revised edition, 1994, 256p.

REFERENCES

[1] Anhliiskiyi (peizazhnyi) styl sadu [English (landscape) garden style]. Retrieved from: <https://kvitkainfo.com/landshaftnii-dizain/angliiskii-peizazhnii-stil-sadu.html> (accessed 04.02.2024) [in Ukrainian].

[2] Votinov, M.A. (2019). *Landshaftna arkhitektura : konspekt lektzii dlia studentiv 2 kursu dennoi formy navchannia osvithnoho rivnia "bakalavr" iz spetsialnosti 191 – Arkhitektura ta mistobuduvannia osvithnoi prohramy Arkhitektura* [Landscape architecture: lecture notes for 2nd year full-time students of the educational level "Bachelor" in speciality 191 – Architecture and Urban Planning of the educational programme Architecture]. Kharkiv National University of Urban Economy named after A. M. Beketov – 2nd edition, with changes: A.N. Beketov Kharkiv National University of Urban Economy. 73 p. [in Ukrainian].

[3] Dreval, I.V. (2011). *Landshaftna arkhitektura : konspekt lektzii dlia studentiv 2 kursu dennoi formy navchannia osvithnoho rivnia "bakalavr" iz spetsialnosti 191 – Arkhitektura ta mistobuduvannia osvithnoi prohramy Arkhitektura* [Lecture notes on the discipline "Theoretical and methodological foundations of architectural design" for 3rd year students of the bachelor's degree in the field of study 6.060102 – "Architecture", speciality "Urban Planning"]. Kharkiv National Academy of Urban Economy. Kharkiv: KNAMG. 50 p. [in Ukrainian].

[4] Dudarets, V.M. (2009). *Mystetstvo sadovo-parkovykh kompozitsii* [The art of garden and park compositions]. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Art History. Architecture*. Issue. 3. pp. 59–68 [in Ukrainian].

[5] Dudarets, V.M. (2010). *Sadovo-parkove mystetstvo Yevropy ta yoho osoblyvosti* [Garden and park art of Europe and its features]. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Art History. Architecture*. Issue 1. pp. 29–33 [in Ukrainian].

[6] Kadurina, A.O. (2021). Istoriiia sadovo-parkovoho budivnytstva ta landshaftnoi arkhitektury: metodychni vказivky dlia studentiv 1-ho kursu spetsialnosti 206 "Sadovo-parkove hospodarstvo" [History of landscape gardening and landscape architecture: methodological instructions for 1st year students majoring in 206 "Gardening and Park Management"]. Odesa: Publisher S.L. Nazarchuk. 28 p. [in Ukrainian].

[7] Landsaftnyi dyzain [Landscape design]. Retrieved from: <https://hedera.com.ua/uk/novunu/86-landsaftnyi-dyzain.html> (accessed 04.02.2024) [in Ukrainian].

[8] Oleshko, O.H., Zhykharieva, K.V., & Strutyńska, Y.V. (2020). Istoriiia sadovo-parkovoho mystetstva: metodychni vказivky do vykonannia praktychnykh robot dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity pershoho (bakalavrskoho) rivnia spetsialnosti 206 "Sadovo-parkove hospodarstvo" [History of landscape gardening: methodical instructions for practical work for applicants for higher education of the first (bachelor's) level of speciality 206 "Landscape gardening"]. Bila Tserkva. 54 p. [in Ukrainian].

[9] Sad v styli modern [Art Nouveau garden]. Retrieved from: <https://jak.koshachek.com/articles/sad-v-stili-modern.html> (accessed 05.02.2024) [in Ukrainian].

[10] Sad v styli modern (art- nuvo) [Art Nouveau Garden]. Retrieved from: <https://kvitkainfo.com/landsaftnii-dizain/sad-v-stili-modern-art-nuvo.html> (accessed 05.02.2024) [in Ukrainian].

[11] Sad u styli modern – vse pro kvity [Art Nouveau garden – all about flowers]. Retrieved from:

<http://kviti.pp.ua/1303-sad-u-stil-modern-vse-pro-kviti.html> (accessed 05.02.2024) [in Ukrainian].

[12] Sady epokhy Vidrozhennia. Typ sadiv Italii [Renaissance gardens Type of gardens in Italy]. Retrieved from: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/806088/mod_resource/content/1/Лекція%202.pdf (accessed 04.02.2024) [in Ukrainian].

[13] Sadovo-parkove mystetstvo [Garden-Park Mystery]. Retrieved from: <https://ukrbukva.net/page,2,82118-Sadovo-parkovoe-iskusstvo.html> (accessed 02.02.2024) [in Ukrainian].

[14] Usenko, E.V., & Novik, G.V. (2022). Styli landsaftnoho dyzainu: naividomishi napriamky [Styles of landscape design: the most famous directions]. *Theory and practice of design: a collection of scientific works. Garden and park economy*. Issue 26. p. 275–281. DOI: 10.32782/2415-8151.2022.26.33 [in Ukrainian]

[15] Brookes J., John (2007). *Brookes Garden Design Course*. Octopus Publishing Group. 192 p. [in English].

[16] Jeffrey Jelicoe (1996). *Studies in Landscape Design. The Collected Works*, – Garden and Art Press, London. 248 p. [in English].

[17] Johannes, Itten. (1997). *The Art of Color: The Subjective Experience and Objective Rationale of Color*. John Wiley & Sons. 160 p. [in English].

[18] Russel, Page. (1983), *The Education of a Gardener*, – The Harvill Press, London, 382 p. [in English].

[19] Simonds, J.O. (1997). *Landscape Architecture: A Manual of Site Planning and Design*. N.Y.: McGraw-Hill Professional. 384 p. [in English].

[20] Sylvia, Crowe. (1994). *Garden Design*. Garden Art Press; 3rd Revised edition. 256p. [in English].

ABSTRACT

Bovsunovska A., Shpagin V. Search for harmony in the gardens of the world.

Based on the analysis of the implementation of the laws of harmony and the means of harmonisation in historical gardens, the article reveals the temporal changes in the views of artists on the role of plants in ensuring a sense of harmony in the garden.

For this purpose, the article analyses the development of landscape gardening art from ancient times to the XX century.

It is shown that the artists of Eastern civilisation learned to use plants locally in ancient times with a basic consideration of the law of balance/equilibrium to form axes in garden spaces.

The issue of harmony in the gardens of Ancient Egypt is considered. It is shown that plants in them played a utilitarian role in providing the owner of the plot with fruit.

It is demonstrated that in the ancient times of the ancient Greeks and Romans, the role of ornamental plants in the harmonisation of gardens was reduced mainly to emphasising the symmetry of paths, squares, etc.

The means of harmonising Renaissance gardens are analysed. It is shown that the main inventions of this era were symmetrical parterres with perfect geometric patterns and an understanding of the need to coordinate the scales of spaces. The first successful attempts to incorporate flowers into garden design, usually against the background of buildings and retaining walls, are associated with this period.

The issue of using the laws of harmony and means of harmonisation in the classical gardens of the seventeenth century is revealed. It is shown that in these gardens, artists already skilfully used the law of balance and the law of unity and subordination with a special emphasis on symmetry and the constant use of topiary.

The aspects of harmonisation of English gardens are analysed and it is shown that in them artists also consciously worked with the laws and means of harmonisation, but with an emphasis on asymmetry, and for this purpose they made the most of the natural forms of trees and bushes.

It is shown that the solution of the centuries-old problem of using flowers in the garden can be associated with the gardens of modernists.

Goal. *Through the analysis of the basic principles of harmonisation of gardens of different eras and peoples, comparison and identification of their common and distinctive features, as well as consideration of the basic laws and means of harmonising compositions in gardens, to establish historical changes in the role of plants in creating a holistic and harmonious garden.*

Methodology. *Theoretical methods of research, analysis of scientific publications, literary and Internet sources; analysis of world-famous monuments of landscape gardening art were used.*

Scientific novelty. *Based on the analysis of the implementation of the laws of harmony and means of harmonisation in historical gardens, the sequence of historical changes in the views on the role of plants in ensuring a sense of garden harmony is established.*

Practical significance. *Coverage and research of this topic opens up great opportunities for personal development and practical use of knowledge in the field of landscape architecture.*

Keywords: *harmony, garden, landscape art, landscape architecture, means of harmonisation, contrast, nuance, rhythm, axial symmetry, balance, law of unity, law of subordination, scale, proportion.*

AUTHOR'S NOTE:

Bovsunovska Anastasiia, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: nastyabovs@knu.ua, orcid: 0009-0006-0906-4555.

Shpagin Victor, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor at the Department of Biology of Plants of ESC "Institute of Biology and Medicine", Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: victor.shpagin@knu.ua, orcid: 0000-0002-4394-9465.

Стаття подана до редакції 16.02.2024 р.